

ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚЫТУ ЖАҒДАЙЫНДА СТУДЕНТТЕРДІҢ ДИСКУРСИВТІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

*Қонақова К.Ө. ¹, Сатинова А. Н. ²

¹*п.ғ.д., профессор, ҚазХҚжәнеӘТУ, Алматы, Қазақстан,
e-mail: saule.gosteva@mail.ru

²магистрант, Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ,
Алматы, Қазақстан, e-mail: satinova.aitolkyn@mail.ru

Андатпа. Университет студенттерінің дискурсивтік құзіреттілігін дамыту мәселесін шешу, болашақ кәсіби қызметке дайын тұлғаны қалыптастыру процесіне ықпал ететін ғылыми-техникалық дискурстармен жұмыс жасау бойынша танымдық міндеттердің маңызды рөлін анықтады. Мақсаты жеке дискурсты қабылдауға, түсінуге және құруға бағытталған коммуникативті-танымдық міндеттерге жауап береді, өйткені бұл процестерді талдау, синтездеу, салыстыру, жалпылау, нақтылау, девербализация, декодтау, ақпаратты түсіндіру кезінде абстракциялау сияқты ақыл-ой операцияларын жүргізуді талап етеді, бұл өз кезегінде икемділікті, кеңдікті, еркін және өзіндік ойлауды дамытуға әкеледі және оның шығармашылық бағытына ықпал етеді. Осылайша, зерттелген теориялық материалдың негізінде біз ғылыми-техникалық дискурс ақпаратының мағынасын анықтауға, оны түсінуге және мәтіндік материалмен жұмыс істеудің кәсіби әдістері мен тәсілдерін үйретуге бағытталған коммуникативті-танымдық міндеттерді бөліп аламыз. Мақалада неміс ғылыми-техникалық дискурстарымен жұмыс жасау кезінде коммуникативті танымдық міндеттерді толық пайдалануға мүмкіндік беретін дискурсивтік құзіреттілікті қалыптастырудағы қашықтықтан оқыту технологиясы қарастырылады.

Тірек сөздер: ғылыми-техникалық дискурс, дискурсивтік құзіреттілік, қашықтықтан оқыту, коммуникативтік-танымдық міндеттер, қалыптастыру.

Негізгі ережелер

Дискурсивті құзіреттілікті қарастыру кезінде ұғымдарды талдауға сүйену керек: «құзыреттілік» және «коммуникативті құзыреттілік», «дискурс» және «дискурсивтік құзыреттілік». Құзыреттілік - бұл адамға қоғамдағы өмір нормалары мен ережелерін дұрыс орындауға мүмкіндік беретін дағдылар. «Құзыреттілік» термині (латын тілінен аударғанда «сәйкестік», «пропорционалдылық») тұлғаның білімі, тәжірибесі бар мәселелер шеңберін білдіреді.

Кіріспе

Тілдік білім беруді дамытудың қазіргі кезеңі жалпы еуропалық білім беру кеңістігіне интеграциямен және құзыреттілік тәсілге сәйкес білім беру нәтижесін бағалауды қайта бағдарлаумен сипатталады. Осыған байланысты,

неміс тілін оқыту кезінде бүгінгі таңда маманның дайындық деңгейіне қойылатын талап артып келеді: мамандандырылған әдебиеттерді аудару шеберлігінен басқа, одан кәсіби және тұрмыстық салада ауызекі сөйлеу тілін білу күтіледі. Мұндай құзіреттілікті дамыту дәстүрлі оқыту жағдайында күрделі және көп уақытты қажет ететін процесс болып табылады. Неміс тілінің нормалары мен ережелерін білу әрдайым шет тілін оқыту контекстінде дискурсивтік құзіреттіліктің қалыптасуымен байланысты екендігі белгілі.

Материалдар мен әдістерді сипаттау

Талдау көздері дискурсивтік құзіреттілік, университетте шет тілін оқыту мәселелері бойынша педагогтардың еңбектері болды; педагогика мен филология бойынша монографиялар, дискурсивтік құзіреттілік бойынша ғылыми зерттеулер, ғылыми-практикалық конференциялар материалдары. Қойылған мақсатқа жету үшін келесі теориялық әдістер қолданылды: дискурсивтік құзіреттілікті қалыптастыру бойынша материалдарды талдау; осы мәселе бойынша педагогикалық тәжірибені зерттеу, жалпылау, теориялық түсіну.

Зерттеу нәтижелері мен талқылау

Сөйлеу хабарламаларын қабылдау және құру қабілеті ретінде анықталған дискурсивтік құзіреттілік прагматикалық контекстке сәйкес оқу процесінің маңызды элементі болып табылады. Ол танымдық, ақпараттық-коммуникативтік, рефлексивті іс – әрекеттің сипатын көрсетеді және ауызша қарым-қатынас функцияларының сәттілігіне әсер етеді [1]. «Шет тілі» пәні аясында интеракция және өзара қабылдаудастуденттердің дискурсивтік құзіреттілігінің салыстырмалы түрде төмен деңгейі бар, сондықтан тілдік емес университеттерде жұмыс істеу тәжірибесі үшін келесі фактілер өте маңызды:

- қарым-қатынас мән-мәтініне сәйкес келмейтін тілдік құралдарды таңдауда;
- коммуникативтік жағдайға сай келмейтін сөйлеу және мінез-құлық реакциялары мен стратегияларын таңдауда;
- коммуникативтік актінің мақсаттарына қол жеткізе алмауда.

Университет шеңберіндегі дискурсивті құзіреттіліктің даму ерекшелігі - бұл кәсіби бағытталған міндеттері. Тиісті мамандардың коммуникативті және танымдық қажеттіліктерімен анықталады. Студенттерде кәсіби маңызды қасиеттерді қалыптастыруда дискурсивті құзіреттілікті дамытудың педагогикалық мүмкіндіктері оның әмбебап сипатымен анықталады. Дискурсивті дағдылар адам өмірінің барлық салаларында қолданылады. Оның ерекшелігі (мақсат қою, жоспарлау, мақсат пен құралдардың оңтайлы арақатынасын анықтау және т.б.) кез-келген профильдегі маман үшін өте қажет әрекет, ол рефлексияның дамуына ықпал етеді және кәсіби өзін-өзі танудың жоғары деңгейі бар жетілген тұлғаның көрсеткіші болып табылады.

[2]. Бұл тұрғыда дискурсивтік құзыреттілік жалпы білім беру құзіреттілігінің маңызды элементі болып табылады, ол теориялық және практикалық дайындық пен оқушының білім беру қызметін жүзеге асыру қабілетінің маңызды бірлігі болып табылады.

Мәтіндік ақпаратты ұйымдастыру әдістерін, қарым-қатынас құралдарын және тілдің жанрлық құрылымдық элементтерін меңгеруді қамтитын дискурсивтік құзыреттілік тұлғаның тілдік даму деңгейінің диагностикалық құралы болып табылады. Бұл тұлғааралық байланыс жағдайларының белгілі бір шеңберіндегі коммуникативті әсерді құру және байланысқа үнемі дайын болу үшін қажет ішкі ресурстар жүйесі. Дискурсивтік құзіреттілікті қалыптастыруда қашықтықтан оқытуды қолдану студенттердің зияткерлік тәрбиесіне ықпал етеді, ол келесідей қарастырылады:

- догматизмге қарсы ерекше, қарама-қайшы ақпаратты қабылдауға дайын болу;

- өткен (себептер) және болашақ (салдарлар) тұрғысынан не болып жатқанын бір уақытта түсіну қабілеті. «Мұнда және қазір» тұрғысынан ойлауға бейімділік;

- болып жатқан оқиғалардың маңызды, объективті аспектілерін анықтау мүмкіндігі және эгоцентристік танымдық ұстанымнан айырмашылығын табу;

- жеке құбылысты оның көптеген басқа құбылыстармен тұтас байланысы тұрғысынан ойлау қабілеті.

Осылайша, студенттер меңгеруі тиіс ғана емес, қалыптастырылуы керек екендігі туралы нақты коммуникация. Сондықтан мұғалімнің негізгі міндеттерінің бірі-осындай жағдайларды ұйымдастыру.

Дискурсивтік құзыреттілікті оқыту әдістемесі нақты қарым-қатынас моделі ретінде құрылған және студенттің өзі үйренуге және дамытуға, неміс тілі мәдениетін игеруге қашықтықтан оқыту сабақтары көмектеседі. Бұл студенттің қатысуының жеке мағынасының болуын, ішкі уәжден жасалған іс-әрекеттерінің мотивациясын білдіреді. Белсенді тапсырмаларды мұғалім жасайтындығын және оларды шешуге тырысатын студенттер үшін коммуникативті мақсат пен проблемалық-танымдық тапсырманы қамтитынын атап өтеміз. Қашықтықтан оқытудағы тапсырмалар ойын, еліктеу және еркін қарым-қатынас негізінде құрылады. Тапсырмалар келесі түрлерге бөлінеді:

- онлайн сайттар негізінде коммуникативтік ойындар;

- интернет технологиялар көмегімен коммуникативтік имитациялар;

- коммуникативті қосымшалар арқылы еркін байланыс [3].

Коммуникативті ойындардың негізгі компоненттері: қарым-қатынас сюжеті - қарым-қатынас ойыны - бәсекелес қатысушылар - ойын ережелері - қатысушылар немесе командалар арасындағы бәсекелестік-команда ішіндегі ынтымақтастық – жеңімпаз / жеңімпаздар. Коммуникативті имитацияның негізгі компоненттері: проблемалық жағдай-коммуникативті міндет - коммуникативті қатынастар - қарым-қатынас шарттары - пікір үшін күрес -

әрекетті шешу немесе таңдау-сөйлеу әрекеті-мәселені шешу. Еркін қарым – қатынас үшін қажет: қарым-қатынас тақырыбы - талқыланатын мәселе тұлғааралық қатынастар - еркін пікір алмасу - қатысушылардың өз пікірлерін білдіруі-сөйлесуді қолдау-қарым-қатынас тақырыбының сарқылуы. Белсенділік мәні «осында және қазір» жағдайында жүзеге асырылады. Егер студент қашықтықтан сабақта жеке, жұпта немесе шағын топтарда тәуелсіз тапсырмаларды орындаса, танымдық іс-әрекеттің орталығына айналады. Егер мақсат, мотив, мазмұн және жұмыс әдісі тікелей студентке тиесілі болса, қашықтықтан оқыту салдарына айналады. Дискурсивті құзіреттіліктің маңызды құрамдас бөлігі коммуникативті стратегия болып табылады-бұл сөйлеу-ойлау процестерін белгілі бір сөйлеу жағдайларына бейімдеу.

Дискурсивтік дағдыларды қалыптастырудың жоғары деңгейін және неміс тілін қашықтықтан оқыту жағдайында сапалы меңгеруді қамтамасыз ету үшін ұсынған әдіс жалпы білім заңдылықтары мен ерекшеліктеріне негізделген. Осыған байланысты, студенттердің оқу-танымдық іс-әрекетін неміс тілінің дайындық аясында ұйымдастыру барысында келесі кезеңдерге бөліп көрсетуге болады.

1. Мотивациялық бейімделу. Бұл кезеңнің мақсаты – оқу танымдық және коммуникативті іс-әрекетке құндылық қатынасын, жалпыланған дағдыларды қалыптастыру және мәдениетаралық қарым-қатынасқа қатысу. Бұл кезеңде лингвистикалық дайындыққа басымдық беріледі, өйткені студенттер үшін тілді білу бастапқы міндет болып табылады. Бұл кезеңде жеке дағдылар қалыптасады. Негізгі әдістер-бұл жеке әңгімелер, сайттар арқылы ойын элементтері бар топтық пікірталастар.

2. Теориялық-практикалық. Оның мақсаты-студенттердің жалпы коммуникативтік білімін, іскерлігін қалыптастыру. Бұл кезеңде лингвистикалық, әлеуметтік-психологиялық дайындықты міндетті түрде жүзеге асыратын әлеуметтік-мәдени дайындыққа баса назар аударылады. Бұл кезеңдегі жетекші әдістер-бұл мысал, жаттығу, жағдай әдісі, әңгіме – дөңгелек үстел, рөлдерді ойнау әдісі, интернеттегі шағын жобалар.

3. Тестілеу-тұрақтандыру. Бұл кезеңнің мақсаты студенттердің дискурсивтік қасиеттерін қалыптастыру болып табылады. Бұл кезеңде жалпыланған дағдыларды тұрақтандыру және шоғырландыру жүзеге асырылады. Шығармашылық өзіндік іс-әрекет және өз тәжірибесінің рефлексиясы негізінде студенттердің коммуникативтік қасиеттері қалыптасады. Бәсекелестік, әлеуметтік-психологиялық тренинг, жағдай әдісі, онлайн конференция, жоба сияқты әдістерге басымдық беріледі.

Құрылған қашықтықтан білім беру ортасы аясында таңдалған дидактикалық жағдайларды ескере отырып, жалпыланған дағдыларды қалыптастыру бойынша мақсатты жұмыс оның қалыптасуының жоғары деңгейін қамтамасыз етеді деп қорытынды жасауға болады

Шетелдік дискурспен жұмыс істеу процесінде университет студентінің шығармашылық ойлауын дамытудағы кедергілердің бірі оқушының енжарлығы болуы мүмкін. Осыған байланысты студенттің әртүрлі білім беру технологияларын қолдана отырып, неміс тілін үйренуге оң уәжін

калыптастыру қажеттілігі туындады. Олардың бірі адамдардың нақты практикалық іс-әрекетіне қатысушылардың шартты түрде көбеюін және нақты қарым-қатынас жағдайларын білдіретін рөлдік ойын болды. Оқытудың тиімділігі, ең алдымен, пәнге деген қызығушылықтың артуына байланысты болды. Сонымен қатар, ойын қашықтықтан оқытудың белгілі бір мақсатына жетудің құралы ретінде қарастырылды.

Интернеттегі рөлдік ойын дискурсивтік танымдық мәселелерді шешуге шығармашылық көзқарасты көрсетуге ықпал ететін болжанбайтын сәттерді енгізуге мүмкіндік берді. Студенттерге «Неміс тілінен аударма бюросы», «Google – аудармашының досы немесе жауы ма?», «Аударма бойынша онлайн сабақтағы оқытушы мен студенттің ұстанымы», «Ғылыми конференция аудармасы», «Германияға іскерлік сапар», «Аудармашының жалған достары» және т.б. тақырыптағы рөлдік сценаралды өкізуге болады [4]. Студенттердің рөлдік ойын түрінде онлайн сабақтар өткізуге деген қызығушылығының артқанын атап өткен жөн. Олардың пікірінше, олар өздерін «жағдайдың шеберлері» сияқты сезінеді, іс-әрекеттің бағытын өздеріне қажет бағытқа бұрып, туындаған мәселелерді оңай шеше алады. Мұндай технология шиеленісті жеңілдетіп, оқушылардың шығармашылық әлеуетін ашуға көмектесті. Рөлдік ойын коммуникативтік-танымдық міндеттерді қою және шешу процесінде субъектілік өзара іс-қимылды толық іске асыруға мүмкіндік береді. Тапсырмаларға келесі компоненттер кіреді:

-нақты өзара әрекеттесетін факторлар жүйесімен коммуникативті сөйлеу жағдайын қамтамасыз ететін нұсқаулық-тапсырма;

-сөйлеу әрекетін жүзеге асыруға және жоспарланған мақсат-нәтижеге қол жеткізуге мүмкіндік беретін кәсіби бағытталған мәтін;

- ауызша немесе жазбаша түрдегі коммуникацияға бағытталған тапсырмалардың орындалуын бақылау.

Қорытынды

Соңында ұсынылған шешімдердің мақсатқа қаншалықты сәйкес келетіндігі туралы студенттер қорытынды жасайды. Осылайша, құзыреттер құрылымында неміс тілін оқытудың білім беру траекториясының құрылымындағы оқытушының дискурсивтік құзыреттілігі ерекше мәнге ие. Дискурсивті құзыреттілік студент нақты қарым-қатынас жағдайында сөйлеу әрекетіне қол жеткізуге қабілетті болған жағдайда ғана сәтті деп саналады.

ӘДЕБИЕТ

[1] Айтумашев А.Д. Дискурсивті құзыреттілік университетте шет тілін оқытудың негізі ретінде. – Алматы: Педагогика және филология. - 2014.- №41.- 60 б.

[2] Думанов Ә.Н. Дискурсивті құзыреттілік маманның кәсіби қызметінің жетістік факторы ретінде. – Алматы: Білім, 2016. – 99 б.

[3] З.Лопата К.М. Теоретическая модель формирования дискурсивной компетентности будущего работника //Вестник Тамбовского университета. Серия: Гуманитарные науки. - 2010.- №3.– 25 с.

[4] Довгер, О.П., Лопата, К.М., Использование имитативно-моделирующей методики формирования дискурсивной компетентности у студентов медицинского университета на занятиях по иностранному языку. – Курск: Университетская наука: взгляд в будущее. 2016. – 162 с.

REFERENCES

[1] Aitumashev A.D. Diskursivty kuzyrettilik Universitäten shet tilin okytudyn negizi retinde (Discursive competence as a basis for teaching a foreign language at the university). - Almaty: PedagogikazhanePhilologiya. -2014. - №41. - 60 b.[in Kaz.]

[2] Dumanov A.N. Diskursivty kuzyrettilik mamannyn kasibi kyzmetinin zhetistik factory retinde (Discursive competence as a factor of success of the professional activity of the specialist). - Almaty: Bilim, 2016. - 99 b. [in Kaz.]

[3] Lopata K.M. Teoreticheskaya model formirovaniya diskursivnoy kompetentnosti buduschego rabotnika (Theoretical model of formation of discursive competence of the future worker) //VestnikTanmbovskogo universireta. Seriya: Gumanitarnye nauki. -2010.- №3. – 25 s. [in Rus.]

[4] Dovger, O.P., Lopata, K.M., Ispolzovanie imitativno-modeliruyushei metodiki formirovaniya diskursivnoy kompetentnosti u Studenten meditsinskogo universireta na zanyatiyah po inostrannomu yazyku (Application of imitative-modeling methods of formation of discursive competence in students of medical university in the study of foreign languages). - Kursk: Universitetskaya nauka: Vzglyad v budushee. Pod red. V.A. Lazarenko,P.V. Tkachenko, P.V. Kalutsky, O.O. Kurilovoy. 2016. - 162 s. [in Rus.]

ФОРМИРОВАНИЕ ДИСКУРСИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СТУДЕНТОВ В КОНТЕКСТЕ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ

*Кунакова К.У.¹, Сатинова А.Н.²

¹*д.п.н, профессор, КазУМОиМЯ имени Абылай хана, Алматы, Казахстан, e-mail: saule.gosteva@mail.ru

²магистрант, КазУМОиМЯ имени Абылай хана, Алматы, Казахстан, e-mail: satinova.aitolkyn@mail.ru

Аннотация. Решение проблемы развития дискурсивной компетенции студентов университета определило важную роль познавательных задач по работе с научно-техническим дискурсом, способствующим процессу формирования личности, готовой к будущей профессиональной деятельности. Цель отвечает коммуникативно-познавательным задачам, направленным на восприятие, понимание и построение личностного дискурса, поскольку требует проведения мыслительных операций, таких как анализ, синтез, сравнение, обобщение, уточнение, девербализация, декодирование, абстрагирование при интерпретации информации, что, в свою очередь, приводит к развитию гибкости, широты, свободного, самостоятельного мышления и способствует его творческой направленности. Таким образом, на основе изученного теоретического материала мы выделяем коммуникативно-познавательные задачи, направленные на выявление смысла информации научно-технического дискурса, ее осмысление и обучение профессиональным методам и приемам работы с текстовым материалом. В статье рассматривается технология дистанционного обучения в формировании дискурсивных компетенций, позволяющая в полной мере использовать коммуникативные познавательные задачи при работе с немецким научно-техническим дискурсом.

Ключевые слова: научно-технический дискурс, дискурсивная компетентность, дистанционное обучение, коммуникативно-познавательные задачи, формирование.

FORMATION OF DISCURSIVE COMPETENCE OF STUDENTS IN THE CONTEXT OF DISTANCE LEARNING

*Kunakova K. U.¹, Satinova A.N.²

¹*d.p.s., professor, KazUIR&WL named after Ablai Khan, Almaty, Kazakhstan, e-mail: saule.gosteva@mail.ru

²master student, KazUIR&WL named after Ablai Khan, Almaty, Kazakhstan, e-mail: satinova.aitolkyn@mail.ru

Abstract. Solving the problem of developing the discursive competence of university students determined the important role of cognitive tasks in working with scientific and technical discourse, contributing to the process of forming a personality ready for future professional activity. The goal meets communicative and cognitive tasks aimed at perception, understanding and construction of a personal discourse, since it requires mental operations, such as analysis, synthesis, comparison, generalization, clarification, deverbilization, decoding, abstraction when interpreting information, which, in turn, leads to the development of flexibility, breadth, free, independent thinking and contributes to its creative direction. Thus, on the basis of the studied theoretical material, we single out communicative and cognitive tasks aimed at identifying the meaning of information in scientific and technical discourse, its comprehension and training in professional methods and techniques for working with text material. The article discusses the technology of distance learning in the formation of discursive competencies, which allows you to fully use communicative cognitive tasks when working with German scientific and technical discourse.

Keywords: scientific and technical discourse, discursive competence, distance learning, communicative and cognitive tasks, formation.

Статья поступила 09.07.2021